

Protokoll fört vid enskild föredragning

Näringsavdelningen
Skogsbruksbyrån II, N4a

Beslutande
Minister
Mats Perämaa

Föredragande
Jaktförvaltare
Robin Juslin

Justerat
Omedelbart

Nr 6

Högsta förvaltningsdomstolens begäran om yttrande
(HFD dnr 1277/2024) med anledning av överklagande
och utlåtande.

ÅLR 2024/6603
281 N4a

Beslut

Beslöts besvara Högsta förvaltningsdomstolen enligt **bilaga 1, N4a24E03**.

Hänvisning
Er begäran

Högsta förvaltningsdomstolen

Kontaktperson
Robin Juslin

korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi

Ärende

Begäran om yttrande med anledning av överklagande och utlåtande, HFD dnr 1277/2024

Landskapsregeringen har den 1 oktober 2024 beslutat meddela Er, gällande begäran om yttrande HFD 1277/2024, att Enheten för jakt- och viltvård vid Ålands landskapsregering förenar sig med utlåtandet den 29.8.2024 (ÅLR 2024/2511) som getts av miljöbyrån vid Ålands landskapsregering.

Därutöver vill enheten för jakt- och viltvård tillägga följande, vilket är baserat på sammanfattad information ur årsrapporterna för arbetet på Lågskär och ansökningarna om skyddsjakt, vilka landskapsregeringen tidigare har bifogat eller bifogats i detta brev:

Ejderen är uppdelad i ett antal underarter som i sin tur är uppdelade i geografiskt avgränsade subpopulationer. Den ejder som häckar i Finland, *Somateria m. mollissima*, hör till subpopulationen för Östersjön, Nordsjön och Keltiska havet och eftersom subpopulationen som helhet är hotad och de största häckningsområdena för populationen återfinns längs Finlands och Sveriges Östersjökuster är ejderkolonin på Lågskär av internationell betydelse. Landskapsregeringen har därför ett internationellt ansvar för bevarandet av arten och tog initiativ till och bidrog till finansieringen av den internationella förvaltningsplanen för ejder som upprättades av inom ramarna för AEWA¹ år 2022 (förvaltningsplanen finansierades gemensamt av Ålands landskapsregering och jord- och skogsbruksministeriet i Finland).

År 2017 tog enheten för jakt- och viltvård fram en förvaltningsplan för ejderstammen på Åland². I samband med de utökade inventeringarna som genomfördes som en del av planen identifierades Lågskär som ett särskilt viktigt område eftersom den redan då hyste över 10 % av den häckande populationen i en och samma koloni (andelen är idag betydligt större). Samtidigt konstaterades att kolonin i många år redan lidit av en dålig

¹ Avtalet om bevarande av flyttande sjöfåglar i Afrika och Eurasien

² Enheten för jakt- och viltvård. 2017. Åtgärdsplan för ejderstammen på Åland. Ålands landskapsregering.

ungproduktivitet. Därför utsågs Lågskär till särskilt förvaltnings- och studieområde där enheten för jakt och viltvård kunde arbeta med att stärka kolonin och samtidigt studera faktorer som påverkar kolonins livskraft.

När enheten för jakt- och viltvård inledde projektet med att stärka ejderkolonin på Lågskär var havsörnens påverkan på ejderstammen genom den direkta predationen på adulta honor (ådor) väldokumenterad. Predationen på ådor ansågs vara den drivande faktorn bakom populationens nedgång och havsörnen hade identifierats vara den enskilt viktigaste predatorn^{3,4}. I vetenskapen och framför allt i den offentliga debatten fanns dock en osäkerhet kring om det samtidigt var något annat som ytterligare drev populationsutvecklingen och den låga produktiviteten (hur många flygfärdiga ungar de häckande ådorna producerar) som samtidigt observerades i populationen. För att ta reda på om ådorna var i dålig kondition av någon orsak, vilket skulle kunna påverka produktiviteten, samarbetade enheten för jakt- och viltvård med forskare Karsten Laursen vid Aarhus Universitet som genom att samla in ådor från övervintringsområdena omkring Danmark och från häckningsområdena omkring Åland undersökte ådornas fysiologiska status och konstaterade att ådorna är i god kondition och att det knappast är tillgången på resurser som begränsar den lokala populationen⁵. Ådorna undersöktes redan våren 2016 vilket visar jaktenhetens långsiktiga engagemang i frågan. Eftersom vi visste att ådorna var i god kondition fastställdes därför målsättningen till att få så många som möjligt att genomföra häckningen och minska den då ganska omfattande predationen på ägg så att det skulle komma ut så många ungar som möjligt. Tanken var att havsörnarna knappast skulle kunna hinna äta upp alla, om vi bara lyckades öka antalet ungar som kom ut på vattnet, genom principen för "safety in numbers". Det skulle ge oss möjlighet att studera ungarnas överlevnad. På många sätt har projektet varit mycket lyckat. Antalet häckande ådor har fördubblats, bopredationen av kråkor och korp har minimerats, antalet ungar som har kommit ut på vattnet har varit rekordstort (se årsrapporten för 2024 och ansökan om skydds jakt bifogade i bilaga för mer information). För att ytterligare försöka begränsa ungdomligheten i det sista steget, när de kommit ut på vattnet, testades också olika metoder för att antingen skrämja bort eller uppehålla havsörnarna på annat håll. Tanken var att om havsörnarna kunde hållas borta en kort tid, kunde ungarna ges en möjlighet att överleva den första kritiska fasen utan att bli uppätta och därmed kunde överlevnaden i följande steg studeras närmare. Tyvärr visade det sig snart att antalet

³ Ekroos, J., Fox, A. D., Christensen, T. K., Petersen, I. K., Kilpi, M., Jónsson, J. E, Green, M., Laursen, K., Cervenci, A., de Boer, P., Nilsson, L., Meissner, W., Garthe, S. & Öst, M. 2012. Declines amongst breeding eider *Somateria mollissima* numbers in the Baltic/Wadden Sea flyway. – *Ornis Fenn.* 89: 81–90.

⁴ Lehikoinen, A., Christensen, T.K., Öst, M., Kilpi, M., Saurola, P. & Vattulainen, A. 2008. Large-scale change in the sex ratio of a declining eider *Somateria mollissima* population. - *Wildl. Biol.* 14: 288-301

⁵ Laursen, K. Møller, A.P. & Öst, M. 2019. Body condition of Eiders at Danish wintering grounds and at pre-breeding grounds in Åland. *Journal of Ornithology*, 160, 239-248.

havsörnar som stationerade sig i området anpassade sig efter tillgången på föda vilket ledde till att det i slutändan i stort sett inte blev några överlevande kvar. Inte heller kunde de avledande/avskräckande insatserna hålla havsörnarna borta. Det kan nämnas att havsörnarna inte äter upp alla ungar själva, utan trutar står för en betydande andel, men trutarna blir oproportionerligt framgångsrika på grund av att havsörnarna tvingar bort ådorna från ungarna och därmed lämnar dem försvarslösa kvar på vattenytan⁶. Ådor försvarar normalt sina ungar ganska effektivt mot trutar, men när de tvingas bort är det fritt fram för de effektiva trutarna, som till och med sväljer ungarna hela till skillnad från havsörnarna som flyger bort med dem för att dela upp dem i mindre munsbitar. Före 2024 var det endast år 2021 som en betydande ungöverlevnad kunde registreras (750 stycken). Det sammanföll med att havsörnarna började samlas i området ca två veckor senare än normalt. Att vi kunde registrera en bra ungöverlevnad samtidigt som antalet havsörnar i området var lägre än normalt gav en stark indikation på att det ända var havsörnarna som var den drivande faktorn bakom den låga ungöverlevnaden. Följande år (2022) var dock havsörnssituationen "normal" igen och återigen dokumenterades en obefintlig ungöverlevnad, trots att antalet häckande ådor hade fortsatt att öka och ett rekordstort antal ungar registrerades på vattnet initialt (även fler än 2021). Eftersom inga avledande åtgärder eller skrämselförsök hade lyckats fattades därför inför våren 2023 beslut om att det skulle finnas en beredskap för att bedriva skydds jakt på havsörn på Lågskär, om havsörnsaktiviteten igen ökade på ett sådant sätt att tidigare års erfarenheter visade att hela ungöverlevnaden var hotad. I bedömningen vägdes också in att Lågskär är hela Finlands i särklass viktigaste ejderkoloni och hyser en stor del av hela det Åländska häckande beståndet. Beslutet var villkorat så, att skyddsjakten inte fick inledas om inte antalet havsörnar och aktiviteten översteg en nivå som enligt tidigare år har visat sig vara startskottet för när havsörnarna börjar samla sig i området. Beslutet var också villkorat så att endast unga (icke häckande) havsörnar skulle få fällas för att dels inte riskera att fälla någon ur det havsörnspar som häckar på Lågskär, dels för att skyddsjakten inte skulle påverka havsörnspopulationen som helhet. Syftet med skyddsjakten var alltså inte att skjuta så många havsörnar så att antalet minskade, utan att genom skyddsjakten genomföra en sådan störning så havsörnarna lämnade området. Skyddsjakten som metod visade sig sedan fungera mycket bra och gjorde så att den ökande havsörnsaktiviteten i området kunde brytas. När insatserna genomfördes hade det effekten att alla havsörnar lämnade området och flög tillbaka upp mot fasta Åland. Därför blev också störningseffekten bestående. Vid alla tidigare skrämselförsök hade aldrig några havsörnar lämnat Lågskär utan endast flyttat sig inom området. På sin höjd var därför skrämseffekten av tidigare försök ytterst tillfällig. Tyvärr visade det sig att fågelinfluensa bröt ut bland ejdrarna, vilket ledde till avbrutna häckningar och ökad dödlighet bland vuxna och ungar. Till exempel registrerades som mest 650 ungar på vattnet den 27 maj,

⁶ Kilpi, M., Jaatinen, K., & Öst, M. 2018. Suomen hahkakannan kato – mitä oikein tapahtui? Suomen Riista 64, 7-20

när det vid samma tidpunkt år 2022 hade registrerats 1141. När det konstaterades att året ändå var förlorat avbröts också skyddsjakten på eget initiativ.

För år 2024 var planen att även detta år ha en beredskap för att genomföra skydds jakt om antalet havsörnar i området ökade på liknande sätt som tidigare, men HFD beslutade att avbryta genomförandet i väntan på att de besvär som hade lämnats in skulle behandlas. Förvånande nog hölls havsörnsaktiviteten i området på en betydligt lägre nivå än vad som normalt brukar registreras (se tabell 1).

Tabell 1. Havsörnsindex (summering av antalet havsörnar i området per dag som ornitologerna på Lågskärs fågelstation uppgett under perioden 14-27 maj) och ejderns ungpåproduktion (ungefärligt antal ungar som uppnår flygfärdig ålder) för åren 2019-2024

År	Havsörnsindex	Ungproduktion	Produktion/åda
2019	214	20	~0
2020	178	10	~0
2021	54	750	0,78
2022	109	25	0,02
2023	96	75	0,06
2024	63	1700	1,10

Havsörnarna var inte heller endast försenade som det lyckade året 2021 utan de kom aldrig i gång. Det kunde sedan konstateras att det inte endast var ett lokalt fenomen utan från hela den åländska skärgården och ända till forskningsområdena utanför Hangö observerades ovanligt låga havsörnsförekomster (se årsrapport för år 2024 i bilaga för mer information). När detta ledde till en ungvärlevnad för Lågskär som var långt över en dubblering av 2021 års toppnotering blev det slutligen bekräftat hur dominerande havsörnens närvaro har varit för ejderns ungvärlevnad i området. Jämför man statistiken över antal ådunger på vattnet och antal havsörnar i området för våren 2022 och våren 2024 blir det väldigt tydligt hur havsörnssituationen var väldigt annorlunda mot tidigare vårar. Det syns också tydligt hur havsörnsaktiviteten sammanfaller med antal ådunger i området (observera att stora kast från dag till dag kan vara väderberoende och inte återspegla en faktisk förändring, t.ex. är räkningarna av ådungen väldigt svåra att genomföra om det är blåsigt). Havsörnsaktiviteten år 2022 återspeglar precis kurvan för hur många ådunger som registreras på vattnet, med en tydlig uppgång när antalet ungar börjar öka och en minskande aktivitet när antalet ungar minskar.

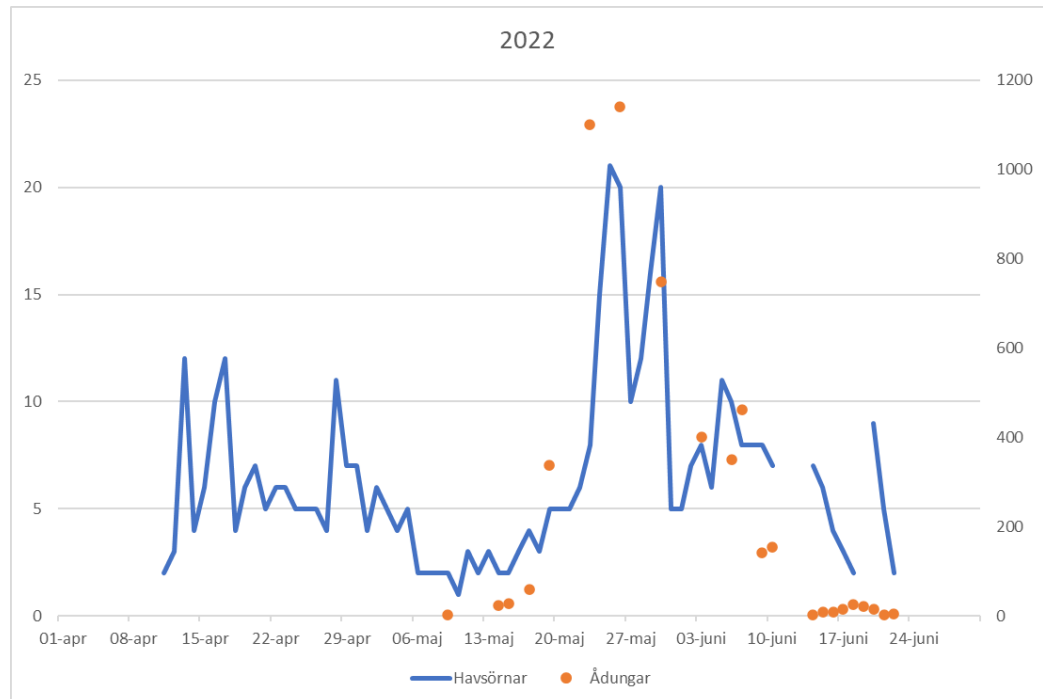

Bild 1. Antal havsörnar och ådungar omkring Lågskär för år 2022.

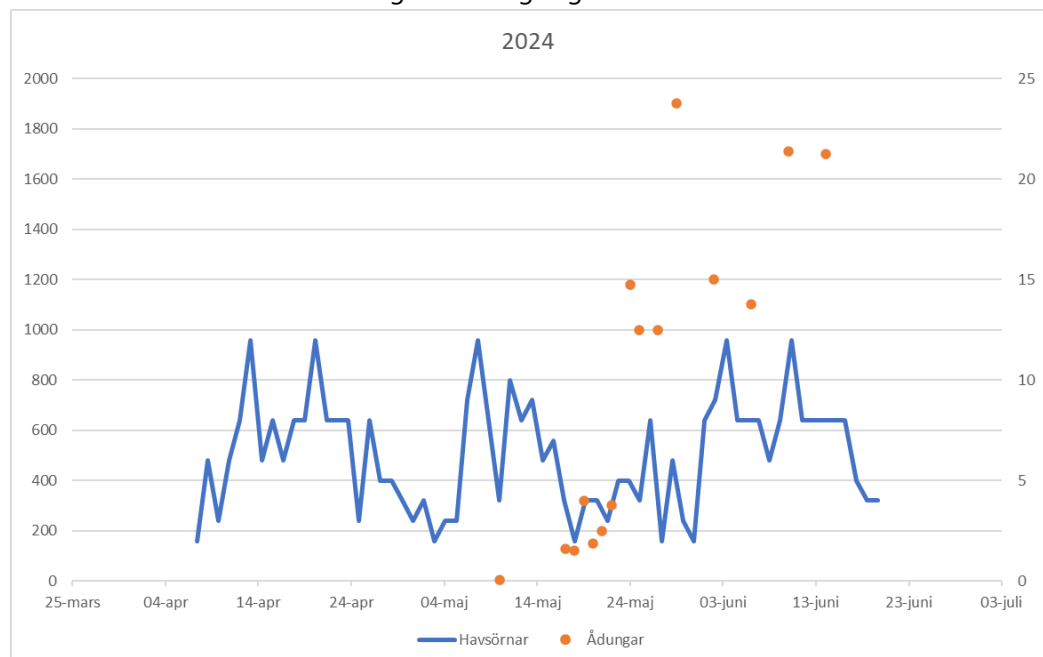

Bild 2. Antal havsörnar och ådungar omkring Lågskär för år 2024. Observera att skalorna för havsörn är samma med olika för ungar eftersom nästan dubbelt fler ungar registrerades år 2024.

Med dessa resultat är det slutligen klarlagt hur effekten av havsörnarnas närvaro på Lågskär överskuggar alla andra faktorer. Förhoppningen från början var att om bara det totala antalet ungar som kom ut på vattnet maximerades så skulle det vara tillräckligt för att i alla fall en betydande del skulle klara sig. Det visade sig dock att havsörnarna är fullt

kapabla att anpassa sig efter födotillgången och trots att aktiva skrämselförsök vidtogs år 2022 översteg ändå antalet havsörnar i området 20 stycken och hela årskullen ådungar gick förlorad.

Inget tyder heller på att andra faktorer skulle orsaka någon överdödlighet i området, undantaget utbrottet av fågelinfluensa år 2023, eller att ådorna med ungar skulle söka sig bort från området i så stor utsträckning att det skulle vara omöjligt att följa ungöverlevnaden. Projektet med GPS-märkta ådor som genomfördes av enheten för jakt och viltvård våren 2024 (se årsrapporten för mer information) bekräftade misstanken om att en liten del av ådorna söker sig bort från Lågsjär redan med mindre ungar men att största delen fortsättningsvis stannar i området under tiden som räkningarna pågår. Av 1961 ungar som kunde knytas till Lågsjär, befann sig 1700 omkring Lågsjär, alltså 87 %. Det goda resultatet år 2024 bekräftar också att det tidigare årens nära noll-resultat inte beror på att de söker sig bort utan för att de faktiskt har blivit uppätta.

Mot bakgrund av detta har vi varken tid eller råd att låta havsörnen, vars population ökar och är klassad som fullständigt tryggad både nationellt och internationellt, påverka Finlands viktigaste koloni för den starkt hotade ejdern på detta sätt. Ejdern håller på att försvinna från stora delar av den Åländska skärgården och de få ställen där den fortfarande häckar i betydande antal behöver ges förutsättningar att vara produktiva för att inte bara bevara kolonierna i sig, vilket är en nog så bra orsak, men också för att skapa ett överskott som kan bidra till att återkolonisera områden från vilka ejdern har försvunnit eller håller på att försvinna. Kolonin på Lågsjär är därför exceptionellt värdefull eftersom den, om den får förutsättningar att vara högproduktiv, skulle kunna bidra till att stärka ejderstammen på hela Åland och därmed hela subpopulationen. Dessutom har erfarenheterna från det arbete som har lagts ned där visat att det är fullt möjligt att göra det. **Det är för just en så här exceptionell situation, där en talrik men fridlyst art hotar en annan art, som undantagsmöjligheten i fågeldirektivet har utformats. Om inte undantagsmöjligheten kan tillämpas i detta fall, när också alla andra tänkbara alternativa lösningar har utvärderats, erkänns inte lagstiftarens avsikter.**

Skydds jaktbeslutet har varit proportionerligt och antalsmässigt och tidsmässigt restriktivt, med uttryckligt syfte att skrämja bort havsörnarna från området och inte begränsa havsörnsstammen som helhet. Det har varit regionalt avgränsat och strikt villkorat att endast få bedrivs om det uttryckligen finns ett behov och att hela ungunproduktionen är hotad. Eftersom det än så länge är okänt vart havsörnarna tog vägen våren 2024 och om det var ett tillfälligt eller bestående fenomen, kommer det även i framtiden att behöva finnas en beredskap att ta till verktöget skydds jakt om det visar sig vara nödvändigt för att trygga ungöverlevnaden för ejdern i området. Beslutet behöver även fattas i förväg, då havsörns situationen ändrar snabbt från dag till dag och den kritiska perioden är mycket kort. Bedömningen om huruvida skydds jakt är en nödvändig åtgärd kan därför endast göras på plats utgående från ett förutbestämt villkorat tillstånd. Det är viktigt att naturskyddsarbete kan genomföras utan att fatta beslut på känslomässiga grunder.

Havsörnen är en ikonisk fågel och en naturlig och viktig del av den åländska skärgården, men det är likaså ejdern. Den situation som dessa arter nu befinner sig i är inte naturlig och är orsakad av ett system som är skadat och har tappat sin naturliga resiliens. Därför behöver vi vara beredda att vidta nödvändiga åtgärder för att inte orsaka oersättliga förluster av naturvärden.

Minister

Mats Perämaa

Jaktförvaltare

Robin Juslin

BILAGOR

Ansökan om skydds jakt på natura 2000-område 10.4.2024

Rapport över åtgärder för att minska predation på ejder på Lågskär våren 2024

Ansökan om skyddsjakt på natura 2000-område

Härmed ansöker landskapsregeringens enhet för jakt- och viltvård om tillstånd att bedriva skyddsjakt på havsörn (*Haliaeetus albicilla*) inom Lågskärs natura 2000-område och de omkringliggande vattenområdena under tiden 14 maj – 9 juni 2024. Skyddsjakten inriktas i första hand på sub-adulta individer och omfattar ett maximalt antal om sex havsörnar. Skyddsjakten genomförs i syfte att minska predationen på ungar av ejder (hädanefter ådungar) i området. Predationstrycket har varit så omfattande att produktionen av ungar som uppnått flygfärdig ålder har varit obefintlig i området under många år (se årsrapporter för 2020, 2021 och 2022). Den faktor som i huvudsak har påverkat ungöverlevnaden har varit havsörnarna, specifikt det stora antal icke-häckande havsörnar som samlas i området när ådungarna börjar komma ut på vattnet. Ett flertal alternativ till skyddsjakt har provats och utvärderats, utan att nå önskvärda resultat, varför skyddsjakt har bedömts utgöra den enda lämpliga lösningen.

Skyddsjakten genomförs om havsörnsaktiviteten i området ökar på ett sådant sätt, att erfarenheter från tidigare år visar att risken för att hela årskullen går förlorad är överhängande, alltså att antalet stationära havsörnar i området från och med den 12 maj ökar över det dagliga antalet 5 havsörnsindivider och de börjar jaga ådungar. Tidigare år har havsörnsaktiviteten ökat på ett väldigt förutsägbart sätt, vilket kan observeras i årsdiagrammen för 2021 och 2022 över havsörnsaktiviteten i området (se bifogade rapporter). Även år 2023 då åtgärden skyddsjakt på havsörn prövades för första gången ökade antalet havsörnar snabbt efter att ådungarna började komma ut på vattnet och fler havsörnar började samlas i området. Antalet havsörnar i området dokumenteras av Ålands fågelskyddsförenings bemanning på fågelstationen och med video och fotografier. Skyddsjakten planeras så att trenden för ökande havsörnsaktivitet genast kan avbrytas och sedan bibehållas på en måttlig nivå genom upprepade skyddsjakt/eller skrämselförsök.

För att maximera skrämseleffekten ansöker enheten för jakt- och viltvård om att placera ut människolika figurer i området.

Skyddsjakten genomförs av enheten för jakt- och viltvård som vid behov bör kunna ta hjälp av muntligen utsedda medhjälpare, i samråd med miljöbyrån. Skyddsjakten genomförs med hagel- eller kulgevär. Enheten för jakt och viltvård anhåller samtidigt om tillstånd att bedriva skyddsjakten från båt.

Bakgrund

Ejderstammen i Östersjön har minskat kraftigt. Under perioden 2000–2009 minskade antalet häckande par med 48 % på populationsnivå och stammen halverades i de stora häckningsområdena i Finland och Sverige¹. Kraftigast har nedgången varit i ytterskärgården där det talas om att ejderstammen har kraschat². En viktig faktor bakom ejderstammens nedgång, särskilt för den delen som häckar i ytterskärgården, har varit den

¹ Ekroos, J., Fox, A. D., Christensen, T. K., Petersen, I. K., Kilpi, M., Jónsson, J. E., Green, M., Laursen, K., Cervenc, A., de Boer, P., Nilsson, L., Meissner, W., Garthe, S. & Öst, M. 2012. Declines amongst breeding eider *Somateria mollissima* numbers in the Baltic/Wadden Sea flyway. – *Ornis Fenn.* 89: 81–90.

² Vösa, R., Högmänder, J., Nordström, M., Kosonen, E., Laine, J., Rönkä, M. & von Numers, M. 2017.

Skärgårdsfågelfaunans historia, utveckling och nuläge i Åbo skärgård. Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie A 226.

mycket starka återhämtningen av havsörnsstammen^{3,4}. Även i områden utanför Östersjön har predation av havsörn observerats vara en av de huvudsakliga faktorerna som kan påverka ejderns häckningsresultat⁵. Populationsnedgången har medfört att ejderpopulationens status i rödlistorna har ändrats, så den numera klassas som "Starkt hotad" i Europa⁶, Sverige⁷ och Finland⁸. En storskalig inventering av ejderstammen på Åland som genomfördes under vårarna 2017–2018 visade då på ett häckande bestånd på omkring 6.000 honor av ejder (hädanefter ådor) och 14.000 hanar av ejder (hädanefter gudingar).⁹ Av dessa räknades 727 häckande ådor på Lågsjär, alltså över 10 % av beståndet i en och samma koloni. Lågsjär utsågs därefter till studieområde där kunskapsläget bakom ejderstammens kunde förbättras och åtgärder för att vända utvecklingen kunde utvärderas.

Ökad predation och låg produktivitet har identifierats som en av de huvudsakliga faktorerna bakom ejderstammens nedgång.¹⁰ Lågsjär, med sitt isolerade läge ute till havs, omkring 10 kilometer från närmaste angränsande skärgård, eller 20 kilometer från fasta Åland, utgör ett idealiskt studieområde eftersom marklevande predatorer saknas. Det betyder att en viktig faktor som annars kunde påverka resultaten därför kan avskrivas. Lågsjär huserar också Finlands i särklass viktigaste ejderkoloni. Våren 2022 häckade 1145 ådor på Lågsjär medan det häckade 466 ådor på Bengtsjär år 2020¹¹, Finlands näst största enskilda koloni. Med beaktande av att uppskattningsvis omkring 25 % av hela Ålands häckande bestånd för tillfället återfinns inom ett och samma område på Lågsjär, utgör det också motiv i sig att utföra riktade insatser för att säkerställa kolonins framtid. Eftersom kolonin är så stor har det betydelse för ejderstammen på hela Åland. Målsättningen för området har varit att få så många ådor som möjligt att häcka, få ut så mycket ungar som möjligt på vattnet och få så många av dem som möjligt att överleva. Den långsiktiga målsättningen är omkring 1000 – 1500 häckande ådor och en ungpåproduktion på omkring en flygfärdig unge per häckande åda. Detta för att kolonin ska producera ett årligt överskott av ungar som skulle kunna kolonisera den omkringliggande skärgården och hjälpa ejderstammen att återhämta sig. På grund av vuxna ådors starka häckningsfilopatri kan tillgången på förstagångshäckare som kan sprida sig till säkrare häckningsområden vara av avgörande betydelse under förhållanden med ökande och förändrat predationstryck¹².

³³ Ekroos, J., Fox, A. D., Christensen, T. K., Petersen, I. K., Kilpi, M., Jónsson, J. E., Green, M., Laursen, K., Cervenc, A., de Boer, P., Nilsson, L., Meissner, W., Garthe, S. & Öst, M. 2012. Declines amongst breeding eider *Somateria mollissima* numbers in the Baltic/Wadden Sea flyway. – *Ornis Fenn.* 89: 81–90.

⁴ Öst, M., Lindén, A., Karell, P., Ramula, S., & Kilpi, M. (2018). To breed or not to breed: drivers of intermittent breeding in a seabird under increasing predation risk and male bias. *Oecologia*, 188(1), 129–138.

⁵ Koryakin, A.S & Boyko, N.S. 2005. The White-tailed Sea Eagle *Haliaeetus albicilla* and the Common Eider *Somateria mollissima* in the Gulf of Kandalaksha, White Sea. Status of raptor populations in eastern Fennoscandia 2005, 184.

⁶ BirdLife International (2021) European Red List of Birds. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁷ SLU Artdatabanken (2020). Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

⁸ Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (eds.) 2019. The 2019 Red List of Finnish Species. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 p.

⁹ Juslin, R., Kilpi, M & Mikkola-Roos, M. 2019. Ahvenanmaan haahkat laskettiin. *Linnut* 2/2019.

¹⁰ Ekroos, J., Fox, A. D., Christensen, T. K., Petersen, I. K., Kilpi, M., Jónsson, J. E., Green, M., Laursen, K., Cervenc, A., de Boer, P., Nilsson, L., Meissner, W., Garthe, S. & Öst, M. 2012. Declines amongst breeding eider *Somateria mollissima* numbers in the Baltic/Wadden Sea flyway. – *Ornis Fenn.* 89: 81–90.

¹¹ <https://www.bengtskar.fi/sv/se-och-upplev/naturen-pa-bengtskar/> Hämtad den 14.4.2023

¹² Fox, A. D., Jónsson, J. E., Aarvak, T., Bregnballe, T., Christensen, T. K., Clausen, K. K., Clausen, P., Dalby, L., Holm, T. E., Pavón-Jordan, D., Laursen, K., Lehikoinen, A., Lorentsen, S.-A., Møller, A. P., Nordström, M., Öst, M., Söderquist, P. & Therkildsen, O. R. 2015: Current and potential threats to Nordic duck populations — a horizon scanning exercise. — *Ann. Zool. Fennici* 52: 193–220.

Sedan 1965 driver Ålands fågelskyddsförening en fågelstation på Lågskär med utgångspunkt i den gamla fyrvaktarbostaden. Tack vare att verksamheten håller stationen bemannad under stora delar av vår och höst har den mänskliga aktiviteten på ön erbjudit ett skydd för ruvande ådor mot havsörnen. Lågskär ligger annars i ytterskärgården, där havsörnens påverkan har varit som mest påtaglig på ejderstammen¹³. Till exempel visar landskapsregeringens inventeringar att det i den närmast angränsande skärgården, Björkör och Sundskären, finns ett häckande bestånd på omkring 20 ådor i ett mångfalt större område. Tack vare den mänskliga aktiviteten har alltså kärnan i beståndet, de vuxna ådorna, klarat sig bättre än i andra områden. I många år har dock kolonin tampats med låg ungproduktion och därmed riskerar kolonin i förlängningen att i krascha på grund av avsaknad av rekrytering av nya (unga) häckande ådor. Den låga ungproduktionen kan till stor del förklaras av det stora predationstrycket från havsörn från tidpunkten då ådungarna har kommit ut på vattnet. 2019 räknades till exempel 20 ungar i början av juli och vid samma tidpunkt år 2020 endast 10.

Landskapsregeringen inledde arbetet med riktade insatser för att stärka kolonins livskraftighet under häckningssäsongen 2019 genom ett pilotprojekt som skulle utvärdera potentialen i att störa havsörnarna i området med hjälp av drönare. Försöket genomfördes under två dygn och gav erfarenhet till planeringen av ett mer omfattande försök följande vår. Våren 2020 genomfördes det huvudsakliga försöket under perioden 19–27 maj. Efter en försiktigt positiv inledning blev havsörnarna habituerade och skrämseffekten avtog. Endast 10 ådungar kunde räknas efter avslutad häckningssäsong. Se bifogad årsrapport för år 2020 för en mer detaljerad beskrivning.

Från våren 2021 har fågelstationens oavbrutna bemanning säkerställts genom ett inventeringsuppdrag till Ålands fågelskyddsförening. Tack vare inventeringsuppdraget, som innefattar veckovisa inventeringar av alla ejdrar omkring Lågskär under hela häckningssäsongen samt en årlig boräkning, hålls fågelstationen bemannad under hela ejderns häckningssäsong. Den ökade mänskliga närvaron erbjuder ett skydd mot havsörn för ådorna under ruvningstiden. Människans närvaro har kompletterats genom att människolika figurer, fågelskrämmor, har placerats ut på de mer avsides belägna uddarna. Den ökade närvaron hade god effekt på antalet häckande ådor i området, vilka ökade från 727 år 2017 då inga särskilda åtgärder hade vidtagits, till 964 år 2021. Våren 2021 inleddes också skydds jakt på kråkor och korp med mycket gott resultat. 24 kråkor och en korp fälldes under våren, vilket hade effekten att i medeltal 16 kråkor uppehöll sig på Lågskär under häckningssäsongen jämfört med 28 år 2020 och inga stationära korpar observerades. Avledande utfodring med trafikdödade rådjur och fisk provades som åtgärd för att locka örnarna bort från Lågskär. Utfodringen utfördes i närheten av Sundskären, ca 10 km från Lågskär, mellan 11 april – 8 juni men nyttjades inte av havsörnarna under den tid det skulle ha behövts. Utfodringen lockade dock en stor mängd kråk- och måsfågel vilket bidrar till oönskad utfodring av dessa, som även kan bidra till ökad predation på sjöfågelungar och ägg. Även laser har utretts som skrämsemetod men laser lämpar sig inte för att skrämja flygande fågel på grund av att man inte får lysa med lasern ut i luften utan att ha en punkt där laserstrålen avslutas och att laserstrålen i sig är osynlig i luften och man hade behövt lysa rakt på havsörnen för att den

¹³ Vösa, R., Högmander, J., Nordström, M., Kosonen, E., Laine, J., Rönkä, M. & von Numers, M. 2017.

Skärgårdsfågelfaunans historia, utveckling och nuläge i Åbo skärgård. Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie A 226.

skulle notera den med risk för att åsamka den permanenta ögonskador och metoden har därför avskrivits för detta ändamål.

När ådungarna började kläckas våren 2021 observerades att havsörnarna inte började samlas i området i större antal förrän omkring två veckor efter att kläckningen hade inletts. Det förefaller som att det var den ökade mänskliga aktiviteten gjorde att havsörnarna inte samlades lika tidigt i området och inte den avledande utfodringen vid Sundskären eftersom havsörnarna inte hade samlats där heller. Vanligtvis har örnförekomsten ökat på ett väldigt tydligt sätt samtidigt som kläckningen har startat, men detta år blev ankomsten alltså två veckor försenad. Det bidrog till att de ungar som kläcktes under den perioden hann växa sig lite starkare och lyckades sedan undvika predationen när väl antalet örnar ökade. Havsörnarna lämnade sedan Långskär trots att ett stort antal ungar återstod troligtvis för att de var för stora för att utgöra lika lättfångade och intressanta byten. När årsproduktionen summerades kunde 750 överlevande ungar räknas in. Se bifogad årsrapport för år 2021 för en mer detaljerad beskrivning.

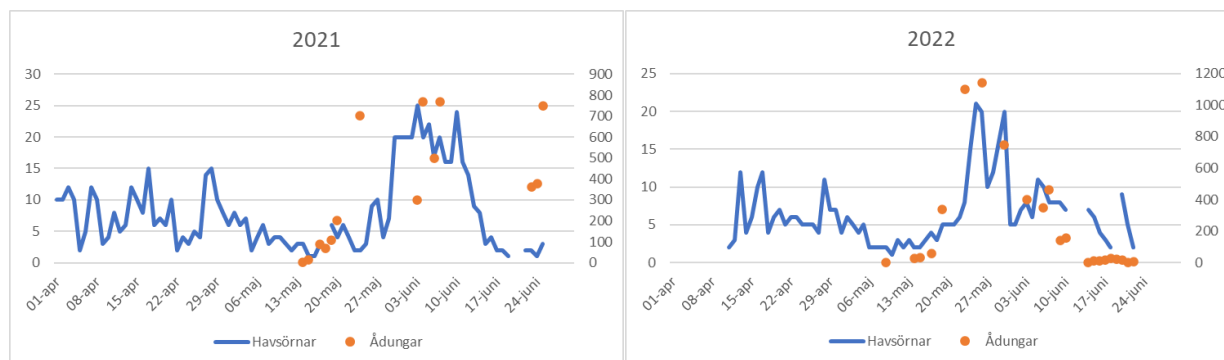
Våren 2022 vidtogs i stort sett samma åtgärder som det lyckade året 2021. Bemanningen var kontinuerlig under häckningssäsongen, skyddsjakten på kråkor bidrog med ytterligare 12 fällda kråkor vilket betydde att antalet stationära kråkor sjönk ytterligare till 9 (16 år 2021) och inga stationära korpar observerades. Enheten för jakt- och viltvård beviljades tillstånd att skrämma havsörnar i området med båt och genom att skjuta skrämmskott om havsörnsaktiviteten ökade efter att antalet ådungar kommit ut på vattnet. Antalet häckande ådor ökade ytterligare till 1145. Att antalet häckande ådor ökar, trots att det inte kan bero på den lyckade ungpåproduktionen år 2021 eftersom ådorna börjar häcka först vid omkring tre års ålder¹⁴, ger en stark indikation på att ådorna i området har avstått från att häcka tidigare år på grund av det höga predationstrycket, vilket har observerats vara ett utbrett fenomen i ejderstammen i Finland¹⁵, och att de har valt att skrida till häckning när de har erbjudits en tryggare miljö. Det tyder också på att ådorna är i god kondition, en uppfattning som understöds av en studie som enheten för jakt- och viltvård har deltagit i. Studien framhåller att det knappast är ådornas kondition eller tillgången på resurser som begränsar den lokala populationen.¹⁶ Till en början var havsörnsaktiviteten jämförbar med 2021 då antalet hölls på en låg nivå under ruvningsstadiet, men därefter ökade antalet havsörnar snabbare och tidigare än år 2021. Den 25 maj räknades 21 havsörnar i området, vilket kan jämföras med 2021 då endast 3 havsörnar räknades samma datum. Då det observerades att havsörnsaktiviteten ökade på ett annat sätt än året före genomfördes försök att skrämma havsörnarna i området med båt och med skrämmskott, men med mycket ringa och framför allt ingen ihållande effekt. Se separat rapport för 2022 för mer detaljerad information. När årets ungpåproduktion skulle summeras den 18 juni räknades endast 25 ungar, trots att ett rekordantal på omkring 4000 ungar bör ha kläckts i området. Övrig dödlighet som till exempel sjukdomar har inte observerats i populationen så den enda faktorn som väsentligt skilde år 2022 från 2021, förutom att förutsättningarna endast var bättre år 2022 då fler ådor häckade och fler ungar kom ut på vattnet, var att havsörnsaktiviteten ökade tidigare än år 2021. De första dagarna och veckorna för de nykläckta ådungarna är mycket kritiska för överlevnaden då de i stort

¹⁴ Hario, M & Rintala, J. 2009. Age of first breeding in the Common Eider *Somateria m. mollissima* population in the northern Baltic Sea. *Ornis Fennica* 86(3)

¹⁵ Öst, M. Lindén, A., Karell, P., Ramula, S. & Kilpi, M. 2018. To breed or not to breed: drivers of intermittent breeding in a seabird under increasing predation risk and male bias. *Oecologia* 188(1) 129-138

¹⁶ Laursen, K. Møller, A.P. & Öst, M. 2019. Body condition of Eiders at Danish wintering grounds and at pre-breeding grounds in Åland. *Journal of Ornithology*, 160, 239-248.

sett är chanslösa under den första tiden. De orkar inte dyka särskilt länge och klarar därför inte av att parera de ihållande attackerna när flera örnar jagar samtidigt.

Figur 1. Antalet havsörnar i området och antalet ådungar på vattnet. År 2021 ökade antalet havsörnar i området betydligt senare än år 2022 då havsörnsaktiviteten ökade simultant med ådungarnas kläckning.

Skillnaden mellan 2021 och 2022 visar tydligt hur starkt sambandet mellan havsörnens ankomst och antalet överlevande ungar är.

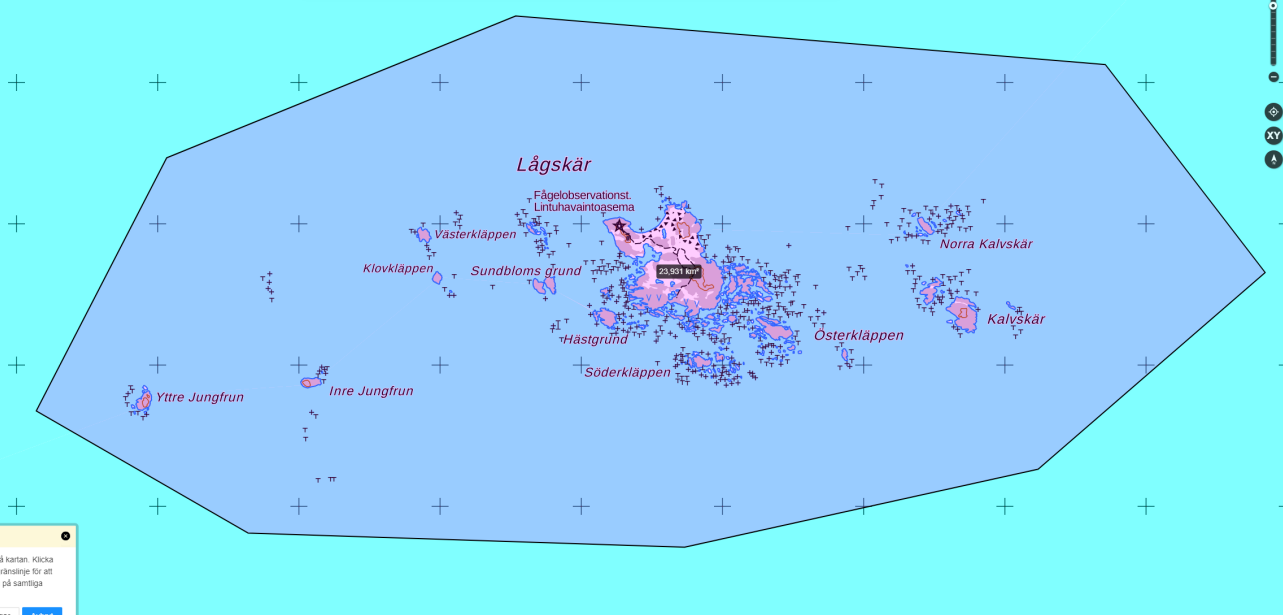
År 2023 beviljade landskapsregeringen tillstånd till skydds jakt på fem subadulta havsörnar i området omkring Lågskär. Samtidigt genomfördes även de övriga beprövade åtgärderna med kontinuerlig bemanning, skydds jakt på kråka och människolika figurer (havsörnskrämmor) i området. Antalet stationära kråkor i området sjönk ytterligare till åtta och antalet ådbon räknades till 1093 och de första ådungarna för säsongen kom ut den 14 maj och kläckningen kom igång på riktigt den 17. Redan den 20 maj var havsörnsaktiviteten klart ökande, vilket skiljer sig betydligt från det lyckade året 2021 då aktiviteten ökade först de sista dagarna i maj. Med beaktande av att kläckningen också var något senare blir skillnaden ännu tydligare. Den 21 maj uppfylldes kriterierna för att inleda skydds jakt på havsörn vilket innebar att fler än fem havsörnar hade samlats i området och att de hade börjat jaga ådungar. Under dagen noterades åtta havsörnsindivider. Morgonen den 23 maj fälldes sedan den första havsörnen. Eftersom kriterierna för skydds jakten stadgade att havsörnsaktiviteten skulle utvärderas på nytt efter varje skjuten havsörn och att väderförhållandena begränsade jaktmöjligheterna blev resultatet sedan att två havsörnar till fälldes den 25 och den 27 maj, och ytterligare ett jaktförsök utfördes den 29 maj, dock utan att någon havsörn fälldes men med resultatet att de flesta havsörnarna lämnade området. Den 31 maj rapporterade ornitologerna på Lågskär att de misstänkte fågelinfluensa bland ejdrarna i området. Eftersom situationen för ådungarna också tydde på att häckningsresultatet såg ut att vara påverkat (se nedan) beslöts därför i samråd med miljöbyrån att avbryta skydds jakten. Under sommaren summerades ejderns häckningsresultat till 75 överlevande ungar. Se årsrapporten för år 2023 för mer information.

Trots att skydds jakten avbröts i förtid på grund av utbrottet av fågelinfluensa erhöles värdefulla erfarenheter eftersom något liknande inte har genomförts tidigare, inte ens utanför Åland. Eftersom villkoren för skydds jakten behövde utformas i enlighet med proportionalitetsprincipen fastställdes att antalet havsörnar i området skulle överstiga fem individer och att de skulle jaga ådungar före skydds jakten fick inledas. Dessutom stadgades att situationen skulle omvärderas på nytt enligt samma kriterier efter att en havsörn hade fällts. När den första havsörnen hade fällts på morgonen den 23 maj avvaktades därför med fortsatt jakt för att se hur det skulle påverka havsörnsaktiviteten. Antalet havsörnar i området var då 10. Dagen efter

skyddsjakten var antalet fortfarande 10 men den följande dagen ökade det till 17. Ytterligare en havsörn fälldes och denna gång hade skyddsjakten bättre effekt då antalet havsörnar följande dag var endast 6. Antalet steg sedan igen och den 27 maj registrerades 11 individer varvid ytterligare en havsörn sköts. Antalet havsörnar sjönk igen till 6 men steg till 8 dagen efter. Ytterligare ett jaktförsök gjordes, dock utan att någon havsörn fälldes, men med resultatet att de flesta havsörnarna lämnade området ändå. Inga fler jaktförsök gjordes då skyddsjakten avbröts kort därefter på grund av misstankarna om fågelinfluensa. Sammantaget var dock erfarenheterna av skyddsjakten goda. Ingen visste hur havsörnarna skulle reagera och tillståndet för skyddsjakten utformades med villkor på den försiktigare sidan för att undvika att skyddsjakten skulle uppfattas som för omfattande i förhållande till proportionalitetsprincipen. Risken med detta var dock att åtgärden eller störningen skulle bli för mild för att på ett betydande sätt påverka havsörnsaktiviteten. Därför borde villkoret att situationen ska omvärderas efter varje skjutna havsörn strykas eftersom det i alla fall i början förhindrade att en tillräckligt stor störning kunde erhållas. Effekten av den första skjutna havsörnen visade sig vara obefintlig och skyddsjakten borde genast ha återupptagits för att upprepa störningen. Effekten av de följande jaktförsöken var dock bättre och syns även i statistiken över antalet havsörnar i området. Havsörnsindexet för perioden 23-31 maj (perioden då skyddsjakt pågick) var 88 jämfört med 127 för samma period år 2022. Skyddsjakten lyckades bryta trenden för en ökande havsörnsaktivitet, men insatsen borde ha inletts på ett mer intensivt sätt för att säkerställa att önskad effekt uppnås tillräckligt snabbt, särskilt med beaktande av att blåsiga väderförhållanden kan förhindra fortsatta insatser under flera dagar. Med erfarenheterna från det första året kan vi utföra skyddsjakten så att så få havsörnar som möjligt behöver fällas samtidigt som en god skrämseleffekt kan uppnås, men skyddsjakten behöver inledas med lite större intensitet.

Risken att havsörnsaktiviteten ökar på liknande sätt även detta år är så stor att det behöver finnas en beredskap för att genomföra skyddsjakt för att säkerställa kolonins livskraftighet. Eftersom andra åtgärder för att minska predationstrycket och störa havsörnarna i området från tidpunkten då ungarna har kommit ut på vattnet har misslyckats är skyddsjakt det enda kvarvarande alternativet. Skyddsjakten omfattar ett maximalt antal om sex havsörnar. Skyddsjakten inriktas i första hand på, men utan att vara begränsad till, subadulta havsörnar. Skyddsjakten får inledas efter att antalet stationära havsörnar i området från och med den 12 maj ökar över det dagliga antalet fem havsörnsindivider och de börjar jaga ådungar. Skyddsjakten fördelas sedan fritt för att baserat på tidigare års erfarenheter avbryta trenden för den ökande havsörnsaktiviteten och sedan behålla den på en låg nivå. Skyddsjakten avslutas när sex havsörnar har fällts, eller när perioden för skyddsjakt är över, dock får skrämseleffekter fortsättningsvis vidtas i området så länge ådungarna befinner sig där.

Bilaga 1. Karta över området för vilket skyddsjakten söks.

Rapport över åtgärder för att minska predation på ejder på Lågskär våren 2024

I syfte att minska boplundring och ungpredation på ejder och andra fåglar på Lågskär genomförde enheten för jakt- och viltvård en skydds jakt på kråkor under våren 2024. Inga stationära korpar har observerats och därmed riktades ingen skydds jakt mot korp detta år.

Vid det första besöket den 30 april noterades ca 30 stationära kråkor. Detta var fler än tidigare år så det är tydligt att det första besöket behöver tidigareläggas och gärna upprepas ett par gånger. Vid besöket fälldes en kråka. Målsättningen är att minimera antalet kråkor vid tidpunkten för ådornas äggläggning då boplundringen är som störst före ådan har börjat ruva. De människolika "örnskrämmorna" hade redan tidigare placerats ut vid Lågskärs uddar av personer från fågelskydds föreningen.

Sammanlagt fälldes 8 kråkor under säsongen. Erfarenheterna är fortsättningsvis goda och effekten har varit ihållande. Sett över perioden 30 april – 5 juni (den period vi har data från åren före skydds jakt och de påföljande åren med skydds jakt) var antalet stationära kråkor i medeltal 11 för år 2024, något högre än tidigare år vilket orsakades av det höga antalet kråkor i början av säsongen, efter att skydds jakten pågått ett tag normaliserades antalet i linje med de senaste årens lägre dagsantal.

Tabell 1. Antal stationära kråkor i medeltal för perioden 30.4–5.6 och antal fällda kråkor 2019-2024

År	Antal stationära kråkor	Antal fällda kråkor
2019	24	0
2020	28	0
2021	16	24
2022	9	12
2023	8	6
2024	11	8

Predationstrycket från kråkor har varit endast omkring en tredjedel under de senaste åren jämfört med åren före skydds jakten inleddes. Dessutom har inga nya korpar etablerat sig på Lågskär. Ytterligare en effekt av skydds jakten är också att de kvarvarande kråkorna blir skyggare för människor vilket gör att de störs mer av den mänskliga aktiviteten på ön, samt att gamla erfarna kråkor troligtvis kommer ihåg var de har hittat bon tidigare vilket sannolikt ökar boplundringen eftersom ådorna gärna häckar i samma bogrop år efter år. Nya kråkor som vandrar in och ersätter de gamla revirkråkorna får börja leta från början och är inte lika framgångsrika i att lokalisera bon.

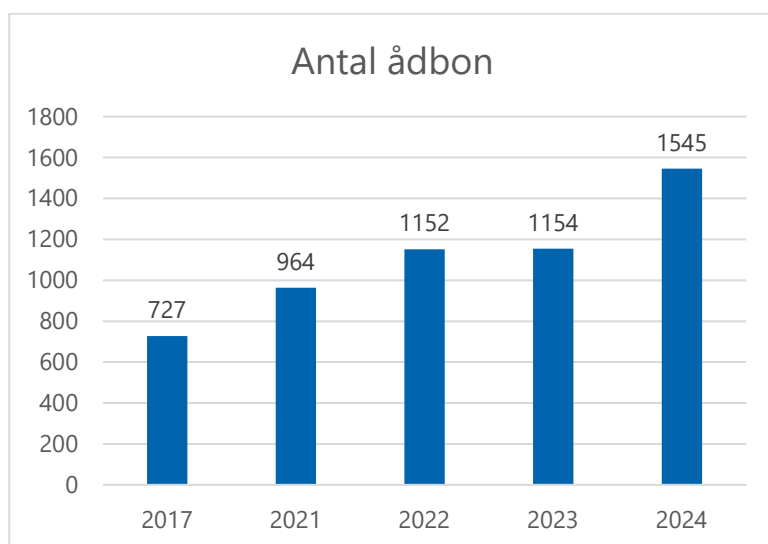
Ejderinventeringarna

Även detta år räknades antalet ådbon tillsammans med ornitologerna på Lågskär. Sammanlagt 1545 bon lokaliserades, varav 46 var förstörda eller övergivna. Antalet bon ökade i alla delområden, men utvecklingen har varit bäst i det norra området, (Område-B) och egentligen oförändrad i område C, mitt på land som även är det mest svårinventerade på grund av den täta och mycket svårforcerade vegetationen, vilket också kan innebära att det är svårast att observera någon ökning där.

Tabell 2. Antal räknade bon områdesvis, totalt och antal förstörda eller övergivna bon.

År	Område-A	Område-B	Område-C	Område-D	Förstörda	Totalt
2017					17	727
2021 (14–18.5)	196	343	138	248	39	964
2022 (13–17.5)	191	526	128	300	7	1152
2023 (12–15.5)	258	402	106	327	61	1154
2024 (12-16.5)	312	629	121	437	46	1545

Den senaste beräkningen som genomfördes före de aktiva förvaltningsåtgärderna inleddes (2019) gjordes år 2017 då 727 bon konstaterades. Antalet bon säsongen motsvarar 2024 en fördubbling sedan projektstarten och det goda resultatet visar också att den oro för hur stort bortfall utbrottet av fågelinfluensa skulle orsaka var obefogad, då årets resultat faller bra in på den i stort sett linjära ökningen som observerats med undantag för år 2023. Troligtvis var den största konsekvensen av fjolårets utbrott ett ökat antal övergivna bon, utebliven häckning samt hög ungödlichkeit.

Figur 1. Årlig utveckling av antalet ådbon.

Denna vår genomfördes även en större insats att ringmärka och kontrollera ådorna som häckar på hemlandet (område A). De intressantaste återfynden var två ådor som den 25.5.2004 märktes som häckande i en ejderkoloni i Kyrkslätt. Att ådor byter häckningsområde på detta sätt är något som är dåligt känt sedan tidigare och skulle kunna tyda på att deras tidigare kolonier har upplösts, kanske på grund av högt predationstryck.

Även detta år, planerade Ålands fågelskyddsförening för att verksamheten på fågelstationen skulle pågå oavbrutet under häckningssäsongen för att öka människans närvaro på Lågskär. Detta bidrar till att örnförekomsten och predationen på ruvande ådor minimeras under ruvningsperioden eftersom kontinuerlig närvaro på ön avskräcker havsörnarna från att gå ner och jaga på huvudön. Sedan våren 2021 har också "örnskrämmor", människoliknande figurer, placerats ut på huvudöns mer avlägsna delar för att förstärka effekten av människans närvaro. Endast örnskrämmor i sig skulle troligtvis inte ha någon större inverkan på örnförekomsten utan de ska ses som ett komplement till människans närvaro.

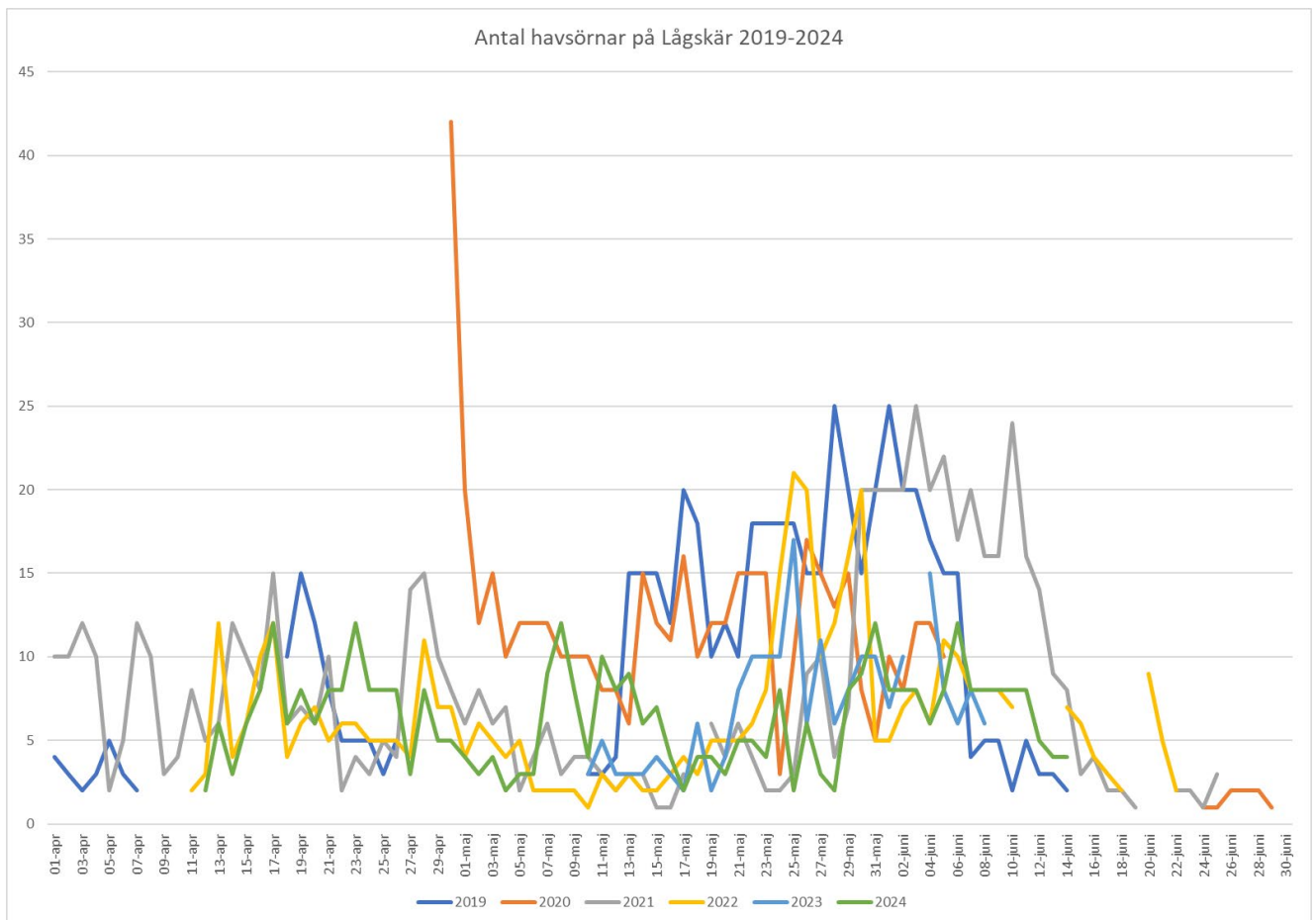
Den ökade mänskliga aktiviteten sedan 2021 har hållit antalet örnar på en signifikant lägre nivå under ådornas ruvningsskede och kläckningens inledande skede. Detta är grunden till den starka ökningen i antalet häckande ådor. Att ådor helt avstår från att häcka för att undvika hög predationsrisk är annars ett utbrett fenomen bland ejderstammen i Finland¹. Den tryggare miljön som erbjudits vid Lågskär tack vare de ökade förvaltningsåtgärderna och den mänskliga närvaron gör att en större andel av ådorna skrider till häckning.

Normalt sett har en tydlig topp i örnförekomsten observerats i samband med att ådungarna har börjat kläckas, men eftersom den ökade mänskliga närvaron har medfört att färre örnar samlas runt Lågskär i jakt på ådor under ruvningsperioden är det också färre örnar i området när ungarna började komma ut. Åren före förvaltningsåtgärderna inleddes brukade normalt 15–25 havsörnar samlas omkring Lågskär och de hann då ta ungarna i ungefär samma takt som de kom ut på vattnet. Havsörnarnas ankomst har dock försenats något tack vare den ökade aktiviteten vilket lägger grunden till att de nykläckta ådungarna ska klara sig. År 2021 försenades havsörnarnas ankomst med så mycket som två veckor vilket gjorde att den fleråriga trenden med obefintlig ungtproduktion bröts och omkring 750 ådungrar uppnådde flygfärdig ålder.

2021 var det första året med oavbruten bemanning under ejderns hela häckningstid och första året som "örnskrämmorna" togs i bruk. Det är möjligt att den ökade aktiviteten hade särskilt stor effekt det första året. Generellt är habituering ett problem vid användning av skrämrelätgärder genom icke-dödliga metoder då den avskräckande effekten avtar med tiden. Detta observerades också vid försöket med att skrämja bort havsörnarna med drönare som genomfördes år 2020. Både 2022 och 2023 började havsörnsaktiviteten stiga redan omkring den 22 maj, medan den ökade först den 30 maj det lyckade året 2021. De första dagarna i livet utgör ungarna mycket lätta byten för havsörnarna så det har stor betydelse för ungtöverlevnaden hur hög havsörnsaktiviteten är i området när kläckningen kommer i gång.

Till en början var havsörnsaktiviteten jämförbar med tidigare år. Det stationära havsörnsparret hade i år två ungar i boet, vilket skilde sig från tidigare år då häckningen alltid förut har misslyckats i ett tidigare skede. Därefter hände något då aktiviteten inte ökade som förr om åren utan hölls kring 5-10 stationära havsörnar i området (se figur 1). Mer om detta längre fram.

¹ Öst, M., Lindén, A., Karell, P., Ramula, S. & Kilpi, M. 2018. To breed or not to breed: drivers of intermittent breeding in a seabird under increasing predation risk and male bias. *Oecologia* 188, 129-138.

Figur 2. Antalet havsörnar i området per dag under maj-juni år 2019-2023. Uppgett av ornitologerna på Lågskärs fågelstation.

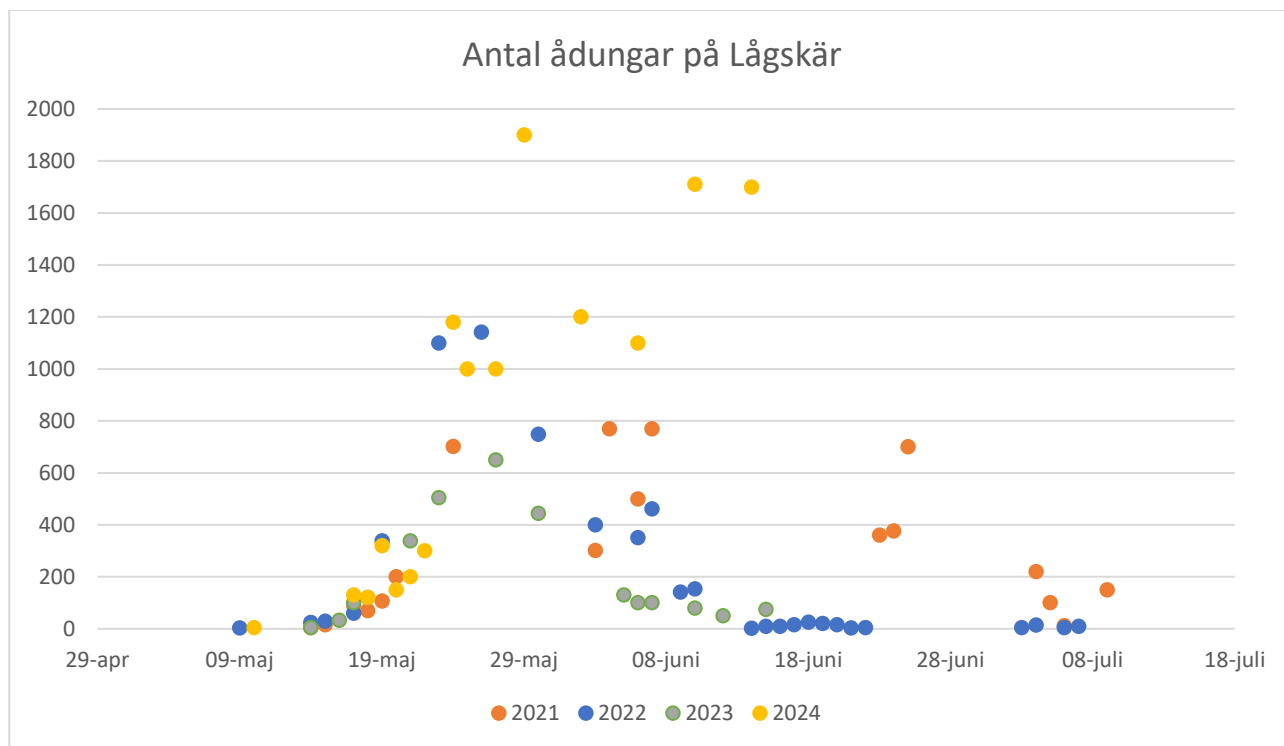
Om man drar slutsatsen att de två första veckorna av kläckningen har störst betydelse för ungeröverlevnaden (se även årsrapporten för 2022) är det därför intressant att titta närmare på antalet havsörnar i området under de veckorna. I tabellen nedan (tabell 3) har antalet havsörnar i området under 14-27 maj summerats till ett "havsörnsindex" vilket ger en indikation på havsörnsaktiviteten under ungarnas första två veckor. Ur indexet kan utläsas att havsörnsaktiviteten endast var omkring en fjärdedel av vad den var under 2021 och 2024 jämfört med 2020 och 2019.

Tabell 3. Havsörnsindex (summering av antalet havsörnar i området per dag som ornitologerna på Lågskärs fågelstation uppgett under perioden 14-27 maj) och ejderns ungerproduktion (ungefärligt antal ungar som uppnår flygfärdig ålder) för åren 2019-2024

År	Havsörnsindex	Ungerproduktion	Produktion/åda
2019	214	20	~0
2020	178	10	~0
2021	54	750	0,78
2022	109	25	0,02
2023	96	75	0,06
2024	63	1700	1,10

Ungproduktionen

I år observerades de första ådungarna den 10 maj (vilket innebär att ruvningen startade den 13 april), något tidigare än fjolåret (14 maj). Den 15 maj startade kläckningen ordentligt. Efter 22 maj ökade antalet ungar på vattnet i en rasande takt och passerade med stor marginal tidigare års rekordnotering på 1141 ungar från den 26.5.2022 till 1900 ungar som räknades den 29 maj. Bortsett från ett par lägre noteringar från 2 och 6 juni (ungräkningarna är väldigt väderberoende) höll sig antalet på en fortsatt hög nivå och när årets sista räkning genomfördes den 14 juni noterades fortfarande 1700 ungar på vattnet omkring Lågskär, se figur 3.

Figur 3. Utvecklingen av antalet ådungar räknade på vattnet under häckningssäsongerna 2021-2024.

GPS-ådorna

För att ytterligare förstärka kunskapsläget kring ungoöverlevnaden och uppföljningen av kolonins livskraftighet finansierade Ålands landskapsregering två GPS-sändare som i ett samarbete med Ålands fågelskyddsförening, Ådans vänner och Svenska Jägareförbundet fästes på två ådor med ungar från Lågskär. Motsvarande gjordes samtidigt i Ådans vännerns ådkoloni på Båtskären och SvJF:s koloni på Hävringe utanför Oxelösund. Ådorna från Lågskär gav mycket värdefull information, både helt ny kunskap om ådornas rörelser efter kläckningen och även genom att bekräfta sådant som tidigare endast kunde misstänkas. Den ena märkta ådan, som hade fem ungar kläckta den 16 maj, simmade redan följande dag hela vägen till Bredgadden i Sundskärsarkipelagen, en sträcka på 8,5 km. Den 18 maj observerades den utgående från GPS-positionen vid Salkobb, i en grupp med 4 ådor och 21 ungar. Sändaren syntes också på ryggen på en av ådorna. Den 22 maj lokaliserades den i en grupp med 15 ådor och omkring 30 ungar vid Tvillingarna. På grund av sjögången var det dock omöjligt att se sändaren. Därefter är det svårt att veta hur det gick med ungarna. Den 29 maj kontrollerades ådan igen, men utan att lokaliserats med någon av grupperna med ungar (vilket kontrollerades med drönare för att säkert inte missas) men utöver de två grupperna med 21 ådor + 14 ungar och 37 ådor + 107 ungar var det en grupp på 50 ådor som flög genast när vi närmade oss med båten. Sannolikt vad ådan bland dessa. Efter detta visade också informationen från GPS-sändaren att ådan blev mer rörlig så sannolikt hade den då antingen förlorat eller övergivit ungarna. Den andra märkta ådan, som hade

fyra ungar, märktes också den 16 maj och observerades i området nära fyren ännu följande dag. Sändaren hade dock problem med nätverket och någon GPS-position erhöles inte förrän den 27 maj då ådan flög över till den svenska sidan och sändaren fick kontakt med nätet igen. Eftersom hastigheten över Ålands hav indikerar att resan gjordes flygandes kan man konstatera att hon hade förlorat eller övergivit ungar.

En av orsakerna till att landskapsregeringen ville utreda ådornas rörelser var att det fanns en misstanke om att ett inte försumbart antal ådor med ungar från Lågskär tar sig upp mot Sundskärsarkipelagen. Misstanken baseras på att ådor med ungar har observerats i området tidigare år medan landskapsregeringens inventeringar av häckande sjöfågel indikerar att endast ett fåtal häckningsförsök görs i området. Eftersom den första GPS-märkta ådan bekräftade att ådor från Lågskär mycket riktigt söker sig dit gjordes därför även en ansträngning för att följa med ungoöverlevnaden i Sundskärsarkipelagen. När ådungen på Lågskär räknades den 14 juni inventerades därför också Sundskären samtidigt, vilket gav resultatet 261 ungar. Summerat med resultaten från Lågskär ger det då en sammanlagd **ungproduktion på 1961 ungar**. Det var också värdefullt att få mer information om ådornas ruggningsrörelser. Det förefaller som att södra Föglös yttre skärgård utgör viktigt ruggningsområde. Ytterligare intressant information om ådornas och ungas levnadsvanor erhöles då säsongens sista besök till Lågskär gjordes för att ta ner örnskrämmorna. Ungarna till de ådor som förseddes med GPS-sändare ringmärktes och vid besöket den 22 juli informerade de boende på Lågskär om att en död unge med ring låg på stranden. Ringen kontrollerades och visade sig vara från den första ådan som fick sändare, alltså den som simmade till Sundskären då ungar var endast ett dygn gamla. Troligtvis blev en av ungar på efterkälken och stannade kvar i andra koalitioner. Detta var också en intressant iakttagelse och något som hade identifierats som ett potentiellt problem med att endast märka ådan, eftersom det inte är säkert att ungar hon observeras med senare är hennes egna. Utan bra metoder att märka ungar blir det dock mycket svårt att dra säkra slutsatser om hur dynamiken i ådornas koalitioner och ådornas rörelsemönster fungerar. Eftersom ådan som förflyttade sig till Sundskären ändå kunde konstateras tillsammans med ungar efter endast en dag efter att ha tagit sig dit och hon dessutom tog sig dit simmande, är det mycket sannolikt att ungar som sedan observerades med henne i alla fall delvis var hennes egna och i alla fall härstammade från Lågskär. Att få syn på sändaren på avstånd visade sig dock vara en utmaning eftersom fåglarna betar sig mycket skyggt när man närmar sig med båt och de inte befinner sig nära några platser som är enkla att överblicka från land. Att kombinera sändarna med vingflaggor skulle därför vara en god idé.

Havsörnsaktiviteten efter kläckningen

Den 16 maj observerades den första havsörnsattacken på ådungen, då en adult jagade invid fyren. Samma eftermiddag jagade också en subadult ådungen vid hemlandet. I huvudsak stod dock det häckande paret för jakten, vilken var överraskande effektiv trots att de i huvudsak jagade ensamma. Vid ett tillfälle observerades när den ena havsörnen fångade och levererade fyra ådungen till örnböet inom loppet av 30 minuter. Antalet havsörnar i området höll sig omkring 4–5 de två första veckorna och sedan inträffade en liten topp i början av juni då antalet vid ett par tillfällen översteg 10, men inte i närheten av tidigare års aktiviteter. Vad som har orsakat denna märkbara förändring är än så länge ovisst, särskilt med tanke på att det inte var ett lokalt fenomen utan något som observerades generellt i skärgården. Till exempel registrerade ådvakterna på Båtskären nästan inga havsörnsattacker på ådungen under hela säsongen och vid ejderforskningsområdet i Tvärminne utanför Hangö, registrerades också ett betydligt bättre häckningsresultat och en onormalt låg

havsörnsaktivitet². Drabbade fjolårets utbrott av fågelinfluensa bland ejdrarna till slut även de subadulta havsörnar som var utpräglade ejderjägare? Det har tidigare spekulerats kring huruvida det häckande havsörnspar på Lågskär skulle försvara reviret aktivare om de hade ungar i boet, men inget tydde heller på att det var fallet i år, det var helt enkelt inte så många havsörnar som sökte sig ut från första början. Eftersom inte heller några större ansamlingar havsörnar observerades vid t.ex. Sundskärsarkipelagen, trots att det var gott om ådungar även där och att grupper med havsörnar samlats där tidigare år, och att en betydligt lägre havsörnsaktivitet rapporterades från skärgården generellt tyder det också på att det inte var begränsat till ett lokalt fenomen med en lokal förklaring. Nu får vi som arbetar med ejder och havsörn tillsammans försöka utbyta erfarenheter och se om vi kan komma fram till vad som orsakat denna plötsliga förändring. Nästa år visar även om det var ett tillfälligt fenomen eller en bestående förändring.

Sammanfattning

Detta år överträffade alla förväntningar. Det fanns en oro att kolonins utveckling skulle ha stannat av pga. fjolårets utbrott av fågelinfluensa och när högsta förvaltningsdomstolen dessutom stoppade genomförandet av skyddsjakten på havsörn kändes det som att det mest sannolika var att säsongen skulle förpassas till historien som ännu ett förlorat år. Kort efter att boräkningarna inletts kunde dock en positiv trend skönjas och när resultatet kunde fastställas till 1499 aktiva bon höjdes förhoppningarna igen. När också havsörnsaktiviteten höll sig på en måttlig nivå vilket resulterade i att nästan 2000 ungar kunde räknas in den 14 juni blev det tydligt att det fortfarande finns hopp för ejdern! När projektet startade år 2019 var en av målsättningarna, vid sidan av att stärka livskraften i den viktigaste ejderkolonin i Finland, även att utreda havsörns betydelse för ungrproduktionen. Tanken var att först trygga ådorna under ruvningstiden, minimera boplundring av kråkfågel så att så många ungar som möjligt kom ut på vattnet, och sedan genom intensiv närvaro och aktiva skrämselförsök hålla örnarna borta under ungarnas första levnadsveckor. På så sätt kunde havsörns enskilda betydelse studeras och därmed också en gång för alla få svar på om det är något annat som också har stört ungeröverlevnaden. När skrämselförsöken inte fungerade var det naturliga steget att också löpa linan fullt ut och pröva skyddsjakt som ett sista alternativ. Hur skulle man annars få svar på om det även är något annat som lyfts fram i debatten, som att Lågskär inte är en lämplig uppfödningplats för ådungar, eller att det är något med ådornas kondition eller i födan för ungarna som orsakar dödligheten och att havsörnarna bara är det enda som syns? Tack vare att havsörnsaktiviteten var så låg i år vet vi nu att det inte är något fel på vare sig ådor eller ungar. Så klart dör ådungar av andra orsaker också och ifjol drabbades kolonin svårt av fågelinfluensa, men det är effekten av havsörnen som överskuggar alla andra faktorer och avgör kolonins livskraftighet. Hålls predationstrycket på en måttligare nivå finns det goda förutsättningar för en lyckad häckning, medan när havsörnstrycket varit högt har ungeröverlevnaden varit obefintlig. Detta visar därför hur viktigt det är att vi fortsätter arbetet med att stärka kolonin. Omkring 2000 nya ejdrar till populationen har betydelse inte bara lokalt, utan även för omkringliggande områden som efter 2–3 år kommer att koloniserats av nya ådor som söker häckningsplatser. De ådor som i år märktes med GPS-sändare visade tydligt hur stora områden de rör sig över och att de även med små ungar kan söka sig långt bort. Det visar på en stark potential för att kolonisera nya områden. Har jakten på marklevande predatorer i angränsande skärgård gått bra och det finns trygga holmar att häcka på finns goda förutsättningar för att ejdrarna ska etablera sig på nytt.

² Se insändare av forskare Markus Öst i Ålandstidningen den 29.7.2024.

<https://www.alandstidningen.ax/nyheter/opinion/dagens-debatt/de-fa-ejdrarna-och-stora-stygga-ornen>

Denna säsong bekräftade slutligen hur dominerande havsörnens effekt är för ungöverlevnaden. Vi behöver därför arbeta vidare utgående från perspektivet att det bör finnas möjligheter att säkerställa att havsörnsaktiviteten hålls på en måttlig nivå. Tidigare beslut om skydds jakt har varit väl avvägda där skyddsjakten har varit en sista utväg och endast fått bedrivas om havsörnsaktiviteten har ökat på ett sätt som gör att hela årskullen riskerar att förloras. Därför hade inte heller någon skydds jakt inletts i år, även om inte förvaltningsdomstolen hade avbrutit genomförandet.

Förslag till åtgärder för våren 2025

- Oavbruten bemanning på fågelstationen från mitten av april.
- Ejderräkning en gång per vecka, inklusive boräkning omkring den 13 maj.
- Fågelskrämmor sätts ut inför ruvningstiden
- Skydds jakt på kråka och korp samt kontinuerligt förhindrande av häckningsförsök genom rivning av bon.
- Beredskap för att genomföra skydds jakt på havsörn från att de första ådungarna börjar komma ut på vattnet. De första ungarna brukar observeras kring den 14 maj. Det skulle vara mycket viktigt att säkerställa att örnförekomsten hålls på en låg nivå de första veckorna från att ungarna börjar komma ut på vattnet. Om inte havsörnsaktiviteten ökar, genomförs ingen skydds jakt.

Förslag till målsättningar för området

- Målsättningen är att området, som är Finlands i särklass viktigaste ejderkoloni, bibehålls på en livskraftig nivå.
- Kolonin bedöms som livskraftig när antalet ådor som häckar i området ligger omkring 1500* och i medeltal håller en ungpåproduktion omkring en flygfärdig** unge per häckande åda.
- Det skulle vara mycket viktigt att detta exceptionellt värdefulla område skulle vara högproduktivt för att kompensera för områden där det går sämre för ejdern. Vuxna ådor uppvisar ett starkt filopatiskt beteende och byter inte gärna häckningsområde men om Lågskär kunde producera ett årligt överskott av ungar skulle det skapa möjligheter för att ungarna skulle sprida sig till omkringliggande områden. Det skulle vara mycket viktigt med tanke på artens långsiktiga utbredning när samtidigt arbetet med att skapa bättre förutsättningar för ejdern i områden som inte är lika hårt utsatta för havsörnen pågår, till exempel genom att skapa häckningsområden fria från marklevande predatorer. Många av dessa områden saknar i dagsläget en produktiv stam och är beroende av nya rekryter utifrån.
- Områdets särklass och betydelse för ejderstammen på hela Åland ska också bedömas med beaktande av att det i dagsläget i stort sett inte produceras några överlevande ungar alls i den övriga skärgården.

*De veckovisa ejderräkningarna visar att omkring 2000 ådor är associerade till området under häckningssäsongen och historiska data visar att 1500 ådor häckade på Lågskär i början av 80-talet, alltså före stammen nådde de exceptionellt höga nivåerna under 90-talet. 1190 ungar räknades också den 2 juni 1981 (ur Tiira).

** Det är naturligt med stor variation, men de ska kompenseras med år med bättre överlevnad. Vissa år kan till exempel väderförhållanden ha stor betydelse för överlevnaden.